

Kārlis Draviņš

Latgales vietu vārdi Krievijas ģeogrāfisko
vārdu sarakstā.

Kopš 1962. gada Vācijā sācis iznākt plašs vietvārdu reģistrs Russisches geographisches Namenbuch. Izdevējs ir Zinātņu un literatūras akadēmija, Maincā, bet sastādītājs tālu pazīstamais vācu valodnieks M. Fasmers (Max Vasmer), kas pieaicinājis palīgā vēl kādus četrus citus speciālistus. Šis Krievijas dažādo apgabalu vietvārdu rādītājs paredzēts visai plašs - 1. sējuma 1. burtnīca ar savām 240 teksta lappusēm (virsraksts, priekšvārdi un ievadi sekos vēlāk!) aptver tikai vārdus no A- līdz Ba- (Ababkova - Baki).

Mūs šis izdevums var īpaši interesēt tāpēc, katam uzņemti nevien dažādu Lietuvas novadu, bet arī daudzi Latgales apdzīvoto vietu vārdi. Kā šķirkļis (rādītāja pirmais vārds) parasti aniegtā attiecīgā vietvārda krieviskā, retumis arī poliskā, ukraiņiskā, lietuviskā, ~~ma~~ latviskā utt. forma. Piezīmei, ko vietvārds apzīmē (ciemu, muižu, mājas, pilsētu vai tās daļu u.c.), seko vietas norādījums, minot pozīciju (piem. - pie tādas un tādas upes, ezera u.tml.), pagastu, apriņķi un guberņu, izejot no Krievijas vecā iedalījuma. Kur tas sastādītājiem bijis iespējams, aniegti šis vietas nosaukumi arī vēl citās valodās, tā rumāņu, ukraiņu, poļu ~~un~~ u.c., bet arī lietuviešu un latviešu.

Darba pirmajai burtnīcai nav vēl pievienoti norādījumi, kādi ir darba izdošanas principi, taču vērojams, ka Latgales vietvārdi šē uzņemti, publicējot visus bijušās Vitebskas un Pliakavas guberņas apdzīvoto vietu nosaukumus. No citiem mums tuvākiem apgabaliem uzejami ~~lielā~~ Kaunas un Viļņas guberņas vietvārdi; ~~numā~~ ^{prāvs} skaits no tiem ir četri baltiski.

No šī Pasmera darba tekstiem redzams, ka sastādītāji centušies precīzi un pilnīgi sniegt to materiālu, kas bijī viņu rīcībā, tā arī latviskos Latgales vietu nosaukumus, piemēram (krievu burtu vietā šē likti treknie latviskie):

Ašary (lett. Ašari) Dorf, Vol. Kresl., Kr. Dvinsk,

G. V i t e b s k (Vit. Nr. 84; Endz. II, S. 168).

Tas ir: "Ašary (latviski Ašari) ciems Krāslavas pagastā, Daugavpils apriņķī, Vitebskas guberņā", skat. min. grāmatas 211. lapp. Tālāk iekavās liktas ziņas, no kāda avota dati ņemti - pirmais būs kāds Vitebskas guberņas apdzīvoto vietu saraksts, otrs ir J. Endzelīna grāmata Latvijas vietu vārdi, 2. daļa (Rīgā 1925. g.). Tās 168. lapp. minētā ciema vārdu arī uzejam - pazīstamā latgaliešu filologa Bronislava Spūļa uzrakstījumā.

Tā kā Pasmera izdodamo vietvārdu rādītāju, nav šaubu, izmantos daudzi citi zinātnieki, tad ir patīkami, ka tanī uzejami arī Latgales latviskie vietu nosaukumi.

Tuvāka iepazīšanās ar šo reģistru tomēr rāda diezgan neapskaužamu ainu. Tā uzdušamies uz daudziem mūsu dzimtenes vietu nosaukumiem, par kuriem paliekam neziņā, kāda to latviskā forma. Piemēram, 16. lapp. rakstīts, ka Domopoles (= Bērzpils) pagasta ciems, ko krieviski sauc Avkstory, latviski Aūgstari, esot "am Moor Iču-Grejya".

~~mm~~ = treknie burti

-- = netīrīti

Kā ^{isti} sauc latviski šo purvu un kur tā vārds lasāms? Tam
 ir pat 16. lapp. sacīts:

Avnija Dorf am See Avnija, Vol. Ner., Kr. Ljucin,
G. V i t e b s k (Vit. Nr. 45).

Nirzas pagasta vietvārdu starpā jau minētajā Endzelīna
 grāmatā ^(179. lapp.) šāda ciema ^ā vārda nav. Tā nav arī 1956. g. Rīgā
 izdotajos ^{Endzelīna} Latvijās PSR vietvārdos, kur tam būtu bijis
 jābūt 1. daļas 1. sējuma (A - J) 55. lappusē. Ka šis
 ciems tomēr jāmeklē Nirzas pagastā, tā liek domāt kāds
 cits vietvārds, kas uzejams turpat 55. lappusē - Auni-
ņu ezers Nirzā (par avotu uzdota Latviešu Konversācijas
 Vārdnīca, 15. sējuma 29 022. sleja).

Citos gadījumos minētā darba sastādītāji nav varējuši
 noskaidrot, vai dotie vietvārdi, kuru forma dažādās valo-
 dās ir apmēram vienāda, apzīmē vienu un to pašu - vai
 arī dažādas vietas. Tā tas, piemēram, 101. lapp., kur
 krievu vārdam Ambel'mujža pievienots latviešu Ambeļmuiža
~~(Viņa purvā), bet piebilsta ka šis vārds ir latvisks~~
 ar nākošo, kas (poliski) saucas Ambenmujža.

No daudziem citiem gadījumiem, kur reģistra autoriem
 nav bijusi zināma kāda vietvārda latviskā forma, var at-
 zīmēt, piemēram, piecus Avuotipus (kriev. Avotin') 16.
 lapp., divus Latgales ciemus, kam minēts tikai krievie-
 kais vārds Avlasenki (Dagdā un Viļakā), skat. turpat 16.
 lapp., Jāsmuižas ciem^u Akmany (40. lapp.), Balvu ciem^u
 Akmeni (turp.), trīs Akmensalas (kriev. Akmen' Sola)
 (turp.) utt. utt.

Par šiem trūkumiem nav ko vainot vācu zinātniekus, kas, kā vērojams, strādājuši visai rūpīgi. Vīpjem trūcis atbilstošu latviešu izdevumu. Līdz šim izdotie Latgales (un tamlīdz visas Latvijas) vietvārdu saraksti, cik tāl šī raksta autoram zināms, ir stipri nepilnīgi un savā daļā arī kļūdaini. Ja arī ^{paši} uzrakstītāji lielāko tiesu bijuši (kā tam arī jābūt!) augsti kvalificēti, tad viņu ziņu ~~amūgā~~ sniedzēji daudzkārt paši nav zinājuši ne vietvārdu pareizās formas, ne arī pašus vietu nosaukumus (tas neapšaubāmi pierādāms ar labi pazīstamu apvidu vietvārdu materiālu).

Ciktāl zināms, vispilnīgāko un, jādoms, ~~uzdevums~~ lielākā daļā arī pareizu Latgales vietvārdu reģistru, šo apgabalu pakāpeniski apceļodams, bija sastādījis prof. Juris Plāksis, bet pēc viņa nāves deportācijā tas ticis ierakts zemē un tā, protams, gājis bojā.

Trīmdā izdotos savākt, varbūt, vienīgi atsevišķu ciemu vai pagastu vietvārdus, cik tāl ^{viena vai otra persona} ~~atsevišķi~~ tos vēl atceras. Pilnīgs un pareizs Latvijas vietvārdu rādītājs, ko lietderīgi varētu izmantot arī cittautu zinātnieki, paliek latviešu (un tamlīdz latgaliešu) valodnieku nākotnes uzdevums. Tādām katrā ziņā būtu jābūt papildinātam ar atbilstošiem vietu nosaukumiem, kas lietāti poļu, vācu, krievu, atsevišķos gadījumos - arī lietuviešu, igauņu un zviedru valodā.

Varbūt varam pat cerēt, ka kādreiz varētu rasties iespējami pilnīgs kartografisks materiāls, kur (vismaz galvenie objekti) būtu atzīmēti lielāka mēroga kartēs. Vienīgi tā būtu iespējams nekļūdaini identificēt atsevišķas vietas. Tam būtu liela nozīme arī nākotnē, jo viet-

vārdu sastāvs ikvienā novadā pakļauts nemitīgam pārmai-
nām, vecos vārdus aizmirstot un pašie^m objektiem stipri
pārmainoties vai arī galīgi iznīkstot.

Ludza
1963. g. 7. I
6